

## ROMÂNIA ȘI EMIGRAȚIA MAGHIARĂ DE LA VIENA (1921-1923) - UN DOCUMENT ȘI CÂTEVA OBSERVAȚII

LUCIAN LEUȘTEAN

Perioada 1918-1923 a fost una de mare tensiune în relațiile româno-maghiare, în condițiile finalului primului război mondial, ale prăbușirii structurilor Imperiului austro-ungar, ale unirii Transilvaniei și Banatului cu România, ale confruntărilor directe dintre români și unguri din primăvara și vara anului 1919, ale ocupației unei părți semnificative a Ungariei (august 1919-martie 1920) și ale semnării tratatului de la Trianon, la 4 iunie 1920.

Confruntarea româno-maghiară s-a plasat pe mai multe planuri: militar, politic, diplomatic, economic, propagandistic și, nu în ultimul rând, în domeniul acțiunilor de spionaj. Multe dintre etapele acestei dispute pe viață și pe moarte au fost adjudecate de către partea română, care a beneficiat de o serie întregă de avantaje; sau, dacă privim lucrurile din cealaltă direcție, maghiarii au fost nevoiți adeseori să suporte înfrângeri datorită, în primul rând, unor dificultăți și handicapuri care nu au putut fi depășite.

România, în pofida avaturilor procesului care condus la această finalitate<sup>1</sup>, se găsea în tabăra învingătoare la finalul primului război mondial, ceea ce de la început i-a conferit un statut aparte de care nu a ezitat nici o clipă să uzeze. Statul român a avut la dispoziție o armată, care, deși în curs de reorganizare, a reprezentat un factor adesea decisiv în acea atmosferă agitată din primii ani postbelici<sup>2</sup>. România a mai beneficiat de o continuitate de regim politic, care, în ciuda problemelor inerente introducerii sistemului votului universal, i-a oferit acea stabilitate atât de necesară în momentele de cumpănă ale unei țări. Și, în

---

<sup>1</sup> I. Calafeteanu, *Recunoașterea statutului de aliat al României de către marile puteri în ajunul Conferinței de pace de la Paris*, în "Revista arhivelor", anul LV, vol. XL, nr.3/1978, p. 277-287.

<sup>2</sup> D. Preda, V. Alexandrescu, C. Prodan, *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919*, București, 1994, *passim*.

sfârșit, dar nu în cele din urmă, statul român a avut în frunte câțiva lideri remarcabili, din rândul cărora se detașează cu prisosință Ion I. C. Brătianu, cel care, la putere sau în opoziție, a dominat scena politică românească și a condus, dovedind un pragmatism excepțional, și politica externă a României<sup>3</sup>.

De cealaltă parte, în toate domeniile unde românii au excelat, maghiarii au întâmpinat mari dificultăți. Ungaria se afla în tabăra învinsă în prima conflagrație mondială<sup>4</sup>, statut care s-a dovedit de o importanță capitală vreme de câțiva ani. Armata maghiară, demobilizată într-un acces de pacifism în toamna lui 1918<sup>5</sup>, n-a mai putut fi refăcută în mod corespunzător pentru a rezista la confruntările din 1919. Regimul de guvernământ din Ungaria a suferit modificări esențiale în 1918-1919 - este vorba de așa-numita "revoluție a crizantemelor" de la sfârșitul lunii octombrie 1918, care l-a propulsat în centrul scenei politice maghiare pe contele Mihály Károlyi, cel care a încercat să introducă democrația în Ungaria, dar care a eșuat pentru că societatea maghiară nu era încă pregătită pentru o asemenea transformare radicală și în special datorită pierderilor teritoriale pe care Ungaria le-a suferit în acea perioadă în favoarea Cehoslovaciei, Austriei, Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor și mai ales a României<sup>6</sup>. Károlyi a trebuit să lase locul unui regim plasat și mai la stânga spectrului politic<sup>7</sup>, ceva ce este cunoscut sub numele de Republica Sfaturilor din Ungaria, organism în cadrul căruia rolul hotărâtor a fost deținut de către bolșevicul Béla Kun, deși calitatea sa oficială era doar cea de comisar al poporului pentru afacerile externe. Și Kun a dat greș tot datorită eșecurilor militare și politice pe plan extern: înfrângerile în fața românilor și imposibilitatea de a obține sprijin concret din partea bolșevicilor din Rusia sau Ucraina<sup>8</sup>. În sfârșit, regimul Horthy, impus în toamna lui 1919, dar consolidat

---

<sup>3</sup> S. D. Spector, *România la Conferința de pace de la Paris, Diplomația lui Ion I. C. Brătianu*, Iași, 1995, p. 302-303.

<sup>4</sup> H. Nicolson, *Peacemaking 1919*, London, 1965, p. 117-118.

<sup>5</sup> P. Șeicaru, *România în Marele Război*, București, 1994, p. 367.

<sup>6</sup> Z. L. Nagy, *The Hungarian Democratic Republic and the Paris Peace Conference, 1918-1919*, în *War and Society in East Central Europe*, vol. XX, *Revolutions and Interventions in Hungary and Its Neighbor States, 1918-1919*, New York, 1988, p. 272.

<sup>7</sup> T. Hajdu, *A Contribution to the History of the Proclamation of the Hungarian Republic of Councils in 1919*, în "Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae", Tomus XIX, nr.1-2/1973, p. 79-82.

<sup>8</sup> Vezi M. Ormos, *The Foreign Policy of the Hungarian Soviet Republic*, în *War and Society ...*, vol. XX, p. 357-365.

abia după ianuarie 1920, avea să aducă cu sine "Teroarea Albă" pe plan intern și relații extrem de tensionate cu vecinii<sup>9</sup>, potențate de încercările de restaurație habsburgică și de diverse acțiuni revizioniste și iredentiste.

Semnarea tratatului de la Trianon, la 4 iunie 1920, și ratificarea acestuia de către Parlamentul maghiar în toamna aceluiași an<sup>10</sup> nu au dus la o normalizare a relațiilor cu vecinii<sup>11</sup>, ci doar la transformarea confruntărilor directe, deschise, în ceea ce am putea numi un "război rece".

Una dintre consecințele - care prezintă interes din perspectiva textului nostru - ale instaurării regimului Horthy a fost aceea că mulți dintre membrii de frunte ai guvernărilor anterioare au fost obligați să emigreze pentru a nu fi obligați să suporte rigorile așa-numitei "contrarevoluții". Unii au plecat direct în Rusia sovietică, luptând inițial alături de Armata Roșie și apoi activând în cadrul Cominternului. Este cazul lui Béla Kun, care a murit în una din "epurărilor" staliniste din anii '30<sup>12</sup>. Alții s-au refugiat în România, nu pentru a se stabili în această țară, ci doar pentru a o tranzita în drumurile lor spre Rusia sau spre Europa centrală sau apuseană.

Însă cei mai mulți dintre conducătorii maghiari din perioada noiembrie 1918-august 1919 au plecat la Viena, unde o bună parte a lor a rămas vreme de câțiva ani. Măreața capitală a Monarhiei bicefale, acum o mult prea impozantă capitală a minusculului și instabilului stat austriac, a fost o gazdă bună pentru refugiații maghiari de stânga. În 1919 și de-a lungul anilor '20 guvernul Austriei a aparținut unor coaliții alcătuite din social-democrați și social-creștini, funcția de cancelar revenind în prima fază puternicului Partid Social-Democrat prin intermediul lui Karl Renner (martie 1919-iunie 1920), iar apoi celelalte componente a coaliției, Partidul Social-Creștin, prin Michael Mayr (iunie 1920-iunie 1921), Johann Schober (iunie 1921-mai 1922) și Ignaz Seipel (mai 1922-decembrie 1924)<sup>13</sup>.

În aceste condiții, socialiștii, radicalii și comuniștii moderați maghiari au găsit la Viena locul potrivit de unde puteau lupta împotriva regimului

<sup>9</sup> G. Juhász, *Hungarian Foreign Policy, 1919-1945*, Budapest, 1979, p. 35-40.

<sup>10</sup> V. Moisuc, *Tratatul de la Trianon - consacrare internațională a legitimității unirii Transilvaniei cu România*, în "Anale de istorie", XXII, nr. 3/1976, p. 44-57.

<sup>11</sup> Vezi V. F. Dobrinescu, *România și Ungaria de la Trianon la Paris (1920-1947). Bătălia diplomatică pentru Transilvania*, f.l., 1996, p. 37-52.

<sup>12</sup> *Encyclopaedia Judaica*, vol. 10, Jerusalem, 1978, p. 1291.

<sup>13</sup> Vezi E. Zöllner, *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, ed. a VIII-a, vol. II, București, 1997, p. 620-623.

horthyst și puteau spera să se întoarcă în patrie. De altfel, Viena anilor '20 a fost și unul dintre centrele importante ale activităților Internaționalei a III-a comuniste, unul dintre locurile pe unde tranzita influența bolșevică moscovită spre Europa centrală și răsăriteană<sup>14</sup>. În consecință, capitala austriacă a devenit un teren de acțiune și pentru nenumăratele servicii secrete interesate de acțiunile stângii și ale extremei stângi internaționale.

Nici serviciile secrete românești nu au făcut excepție de la această regulă, acțiunile emigrației maghiare de la Viena trezindu-le un interes evident. O confirmare a acestui interes am descoperit-o în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe din București, sub forma unui material de aproximativ 20 de pagini<sup>15</sup>. Inedit după cunoștința noastră, acest text cuprinde nouă (9) note informative despre nouă personalități marcante din rândurile ungarilor de la Viena, o listă cu principalele publicații de limbă maghiară ce apăreau în capitala Austriei și un fragment concludiv despre emigrația maghiară și eventuale posibilități de colaborare cu aceasta. Nu sunt precizate numele agenților sau diplomaților care au furnizat informațiile și nici acelea ale celor care au realizat sinteza.

Documentul nu este datat, dar, din textul propriu-zis, reiese destul de clar că a fost realizat în perioada de la sfârșitul lunii martie și începutul lui aprilie 1921. Era de altfel o operațiune de rutină, care intra în atribuțiile de bază ale Direcției Poliției și Siguranței Generale din cadrul Ministerului de Interne, mii de asemenea acte putând fi găsite în arhivele principalelor instituții ale țării. De obicei, asemenea sinteze informative, dacă conțineau referințe la chestiuni externe, aveau un caracter strict secret, purtau semnătura lui Romulus Voinescu, secretar de stat în Ministerul de Interne, și cea a lui Eugen Cristescu, director general în același minister, și erau adresate Regelui, președintelui Consiliului de miniștri și ministrului afacerilor externe<sup>16</sup>.

Din lectura acestui document se pot extrage câteva observații pe care le considerăm interesante. Dintre cele nouă personalități de frunte ale emigrației maghiare de stânga de la Viena, doar una - Garbai Sándor - reprezenta etnia majoritară din Ungaria. Ceilalți opt lideri din emigrație erau fie evrei (cinci dintre ei), fie maghiari de origine germană (doi) sau

<sup>14</sup> Comuniștii maghiari de la Viena era sub ascultarea secției vieneze a Cominternului (A.M.A.E., *Fond Dosare speciale*, 71/1923 - Ungaria, U11, vol. 92/6, f. 3).

<sup>15</sup> A.M.A.E., *Fond 71/ 1920-1944*, Ungaria, Relații cu România, 1919-1929, vol. 84, f. 5-25.

<sup>16</sup> Vezi, spre exemplu, A.M.A.E., *Fond Dosare speciale*, 71/1923 - Ungaria, U11, vol. 92/6, f. 4.

slovacă (unul). Este, probabil, un indiciu al apetenței - naturale, de altfel - a minoritarilor și perifericilor din punct de vedere etnic pentru ideologiile de stânga.

Se mai poate observa faptul că, exceptându-l pe Hirossik Lajos (un social-democrat extremist, trecut ulterior la comuniști), ceilalți opt fuseseră personajele cheie în cadrul Comitetului executiv al Consiliului Național Maghiar, organismul care a preluat puterea în Ungaria la 31 octombrie 1918 și a deținut-o până la 21 martie 1919. De altfel, șapte persoane din totalul de nouă aveau vârste foarte apropiate (date de naștere între 1875 și 1880), ceea ce ar putea sugera un anumit suport “de generație” pentru acțiunea lor comună. De asemenea, toți nouă dețineau funcții ministeriale în cele trei cabinete care s-au succedat în Ungaria până la instaurarea așa-numitei “contrarevoluții”: M. Károlyi (31 octombrie 1918-11 ianuarie 1919), D. Berinkei (18 ianuarie-20 martie 1919) și S. Garbai-B. Kun (21 martie-1 august 1919). Toți nouă se aflau în relații prea puțin amicale cu regimul horthyst, unul dintre inamicii României. Din nou cu excepția lui Hirossik, ceilalți erau de stânga, dar nu se supuneau rigorilor colaborării cu Internaționala a III-a; cu alte cuvinte, nu ascultau de ordinele Moscovei, fapt ce nu putea decât să fie privit cu simpatie la București.

Inițial, în toamna lui 1918, acești oameni politici de stânga din Ungaria, reuniți sub sigla Consiliului Național Maghiar, reprezentau, în principal, trei orientări politice: M. Lovászy și L. Hatvany erau apropiați de așa-numitul “partid Károlyi” (denumirea oficială era “Partidul ‘48 și al Independenței”), O. Jászi și P. Szende făceau parte din Partidul Radical Burghez, iar S. Garbai, Z. Kunfi, E. Garami și V. Böhm erau social-democrați. Acum, în momentul martie-aprilie 1921, când toți acești oameni se aflau la Viena, s-a produs o subtilă redistribuire a “afinităților electivă”: Jászi și Szende rămăseseră împreună, așa cum se întâmplase și cu trio-ul Garbai-Kunfi-Böhm, iar ceilalți trei (Hatvany, Lovászy și Garami) s-au regrupat alături de ziarul “A Jövö”.

Din punctul de vedere al autorităților românești, criteriul utilizat pentru caracterizarea acestor emigranți politici maghiari de la Viena a fost cel al tipului de concepție națională promovat de cele trei minigrupuri amintite mai sus. Cu alte cuvinte, românii erau interesați de acel grup care avea sentimentele naționale cel mai puțin accentuate, fără a fi însă comunist, deci aservit Moscovei. Privind emigrația maghiară de

la Viena doar din această perspectivă, numai grupul Garbai-Kunfi-Böhm prezenta un anumit interes pentru autoritățile românești.

Nu cunoaștem în ce măsură acest interes și-a găsit vreo materializare în perioada următoare. Cert este că Ministerul Afacerilor Străine a fost informat, tot de către Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale din cadrul Ministerului de Interne, și în septembrie 1922 despre activitățile emigrației maghiare de la Viena<sup>17</sup>. Ulterior, în 1923, emigrația maghiară vieneză ia inițiativa trimiterii unui memoriu către autoritățile din Regatul sârbo-croato-sloven, document în care se exprima dorința realizării “unui front unic al tuturor grupurilor existente în emigrație” și se solicita asistență în lupta împotriva regimului horthyst<sup>18</sup>. Iugoslavii au informat și Ministerul român al Afacerilor Străine despre dorințele maghiarilor<sup>19</sup>. Rezoluția pusă pe actul respectiv de I. G. Duca, ministrul român de externe, este într-o totală revelație pentru poziția guvernului român: “S-a comunicat Ministrului Serbiei că noi nu credem oportun a ne amesteca în momentul de față în afacerile interne ale Ungariei, dar că suntem gata oricând a ajuta, *precum am și făcut-o* (subl. ns. - L. L.), acțiunea acelor emigranți unguri a căror tendință de acțiune concordă cu interesele tuturor statelor succesoare ale Monarhiei”<sup>20</sup>. Deși reprezintă dovezi indirecte, considerăm că documentul pe care îl prezentăm mai jos și rezoluția lui Duca din mai 1923 ne-ar putea face să credem că statul român a oferit asistență unor socialiști unguri de la Viena, în speranța că vor produce mai multe “bătăi de cap” autorităților de la Budapesta.

[f. 5-7]<sup>21</sup>

Ad I. 1, a.,

Dr. Oscar Iaszi<sup>22</sup>.

Maghiar, calvin (bunicul său a fost jidan<sup>23</sup>, medic legist al orașului Debrețin), 45 ani.

<sup>17</sup> *Ibidem*, f. 2-5.

<sup>18</sup> *Ibidem*, f. 9-10.

<sup>19</sup> *Ibidem*, f. 8.

<sup>20</sup> *Ibidem*.

<sup>21</sup> Fila 5; toate notele de subsol și parantezele drepte ne aparțin (L.L.).

<sup>22</sup> J. ●szkár (1875-1957); toate accentele puse pe cuvintele din limba maghiară ne aparțin (L. L.).

<sup>23</sup> Utilizarea peiorativului “jidan” indică atitudinea prea puțin binevoitoare a realizatorilor acestei sinteze informative față de evrei, identificați ca fiind purtătorii molimei bolșevice și ai pernicioaselor idei stângiste.

Francmason progresist (în Ungaria erau și sunt și loje francmasonice cu membrii reacționari - marii proprietari și capitaliștii de la orașe - și șoviniști).

Doctor în științe politice, fost docent la Sociologie, la Universitatea din Cluj. Unul din cei mai de seamă publiciști ai Ungariei, savant sociolog cu renume european. A combătut reacționarismul și șovinismul maghiar. Întemeietorul și conducătorul până la plecarea sa din Maghiaria<sup>24</sup> (Martie 1919) a "Societății Sociologice" ("Társadalomtudományi Társaság"). Întemeietorul și directorul revistei lunare "Huszadik Század" ("Secolul XX"), organ politic și sociologic, renumit în întregul continent. Fost colaborator mai mulți ani al ziarului "Világ" ("Lumea", organ suauținut pe atunci de către loja francmasonică progresistă "Eötvös"), în care publica în fiecare duminică câte un articol de fond.

În februarie 1914, înființează partidul politic numit "Partidul Radical Burghez"<sup>25</sup>. În programul acestuia, "pentru a se putea face o administrație mai bună", cere o arondare a județelor "mai corespunzătoare raporturilor etnografice". Mai cere o colonizare a elementului maghiar prin ținuturile naționalităților în așa condiții, ca "și populația locală să poată obține pământ". Acestea sunt așa numitele "drepturi naționale", în schimbul cărora D-l laszi<sup>26</sup> cere acum federalizarea României.

În anul 1915, pentru a scăpa de armată, se constituie corespondent de război al ziarului "Világ" și, în corespondențele sale, pledează pentru "Mitteleuropa", ca "zid de apărare al civilizației contra puhoiului rusesc".

În octombrie 1918 [devine] ministru al naționalităților în guvernul contelui Károlyi<sup>27</sup>. Membru al delegației maghiare, care s-a prezentat generalului Franchet d'Esperey la Belgrad<sup>28</sup>.

<sup>24</sup> Ungaria

<sup>25</sup> Vezi A. Siklós, *Revolution in Hungary and the Dissolution of the Multinational State, 1918*, Budapest, 1988, p. 18-19.

<sup>26</sup> Jászi

<sup>27</sup> La 31 octombrie 1918, așa-numita "revoluție a crizantemelor" a adus la putere un guvern reprezentând Consiliul Național Maghiar, organism alcătuit din forțe "progresiste", cât mai puțin compromise prin colaborarea cu "Vechiul Regim" vinovat de participarea, alături de partea perdantă, la primul război mondial. Prim-ministru a fost numit contele Mihály Károlyi (1875-1955), personalitate care părea a fi simpatizată de marile puteri învingătoare, datorită atitudinii sale din timpul războiului. Evoluția evenimentelor nu a confirmat această speranță a maghiarilor, Károlyi demisionând la 11 ianuarie 1919, pentru a deveni președinte al Republicii Ungare. Premier a fost numit Dénes Brinkey, noul guvern începând-și activitatea la

În 17 decembrie 1918 se prezintă la dânsul delegația secuilor din Ardeal (compusă din: contele Majláth, episcop romano-catolic de Alba-Iulia; baronul Szentkereszty, fost președinte al Curții de Apel din Oradea, fost președinte al Tribunalului în procesul “Memorandului”; un preot armean cu numele Feher și un anumit Biro Bálázs, avocat în Cluj) și-l anunță că vrea să proclame republica săcuiască. Iaszi dă afară delegația.

La începutul anului 1919 se retrage din guvern<sup>29</sup>.

Combate intenția contelui Károlyi de a încerca șantajarea statelor învingătoare prin amenințarea cu bolșevismul.

După introducerea regimului bolșevic în Maghiaria, emigrează în Viena. Aici sub durata regimului bolșevic se menține în pasivitate. Însă după venirea lui Horthy organizează contra acestuia o campanie europeană.

Prin noiembrie 1920 vine în România, unde face vizită la toți bărbații politici de seamă (Iorga, Brătianu, Take Ionescu, I. Mihalache, Vaida, Maniu, etc.), dă interviuri prin ziare (“Luptătorul”), pretizând federalizarea României după sistemul elvețian<sup>30</sup>, adică acordarea autonomiei politice teritoriale maghiarilor din România.

Atât el, cât și enturajul lui se plânge că 1/ “Armata Română a creat regimul lui Horthy, pe care îl sprijinește și acum”<sup>31</sup>, 2/ Dinastia

18 ianuarie 1919; existența acestui cabinet a durat două luni de zile, până la instaurarea Republicii Sfaturilor din Ungaria, la 21 martie 1919, experiment care a funcționat 133 de zile (până la 1 august 1919) și a fost controlat de către bolșevicul Béla Kun. Cele nouă persoane descrise în această sinteză informativă au deținut diverse funcții în cadrul celor trei administrații: Károlyi, Berinkey și Kun.

<sup>28</sup> Despre negocierile de la Belgrad, care au condus la semnarea convenției de armistițiu din 13 noiembrie 1918, vezi Bogdan Krizman, *The Belgrad Armistice of 13 November 1918*, în “The Slavonic and East European Review”, vol. XLVIII, no. 110/1970, p. 67-87.

<sup>29</sup> Jászi nu a mai făcut parte din guvernul Berinkey (ianuarie-martie 1919): în momentul respectiv, în condițiile unei restrângeri teritoriale drastice, statul maghiar aproape că nu mai avea minorități, deci nu se mai justifica existența unui ministru al naționalităților.

<sup>30</sup> Despre viziunea lui Oszkár Jászi privitoare la organizarea cantonală a Ungariei, vezi Z. K. Lengyel, “*Östliche Schweiz*” und Siebenbürgen 1918/1919. Aus der Geschichte der ungarischen Alternativvorstellungen zu großrumänischen Staatidee, în “Siebenbürgische Semesterblätter”, München, 6, 3/1992, p. 111-113; Ö. Zobel, *Ungarn Gesellschaft und Staat bei Oszkár Jászi*, în “Ungarn Jahrbuch”, München, 3/1971, p. 170.

<sup>31</sup> Falsitatea acuzației că românii au contribuit la reinstaurarea unui regim “reacționar” în Ungaria a fost demonstrată în E. S. Balogh, *Romanian and Allied Involvement in the Hungarian Coup d’Etat of 1919*, în “East European Quarterly”, vol. IX, no. 3/1975, p. 297-314.



Română, cu deosebire Regina, este principala protectoare a Habsburgilor<sup>32</sup>, pentru a-i aduce pe tronul Maghiariei.

În martie 1921 pleacă prin Italia (unde se întâlnește cu contele Károlyi și cu preotul Hock János<sup>33</sup>, intimul acestuia) în America, “pentru a face propagandă printre maghiarii de acolo și a-i organiza contra lui Horthy”.

În București (noiembrie 1919) și-a exprimat intenția de a se stabili în Ardeal “pentru a-i determina pe maghiari să abandoneze pasivitatea și pentru a-i organiza la lupta politică”.

La finele anului 1920 scoate în Viena cartea “Magyar Kálvária, Magyar Feltámadás” (“Calvarul maghiar, Învierea maghiară”), în care explică atitudinea “politică” sub războiul mondial și sub “revoluția maghiară”, declară că acceptă Tratatul de la Trianon și cere autonomia politică teritorială pentru maghiarii din Ardeal.

[f. 8]

Ad I., l., b.,

Dr. Paul Szende<sup>34</sup>.

Ovreo-maghiar, 45<sup>35</sup> ani, doctor în științe politice. Fost secretar general al instituției “O.M.K.E.” (“Országos Magyar Kereskedelmi Egylet” - “Reuniunea Comercială Regnicolară Maghiară”<sup>36</sup>), în fruntea căreia se găsea și se găsește și astăzi marele financiar jidano-maghiar Sándor Pál. În 1914 mobilizat și trimis pe frontul din Galiția. La intervenția lui Sándor Pál, demobilizat în septembrie 1914.

Francmason progresist (vezi Ad I., l., a., aliniatul 2), sociolog și publicist distins. Alături de Iaszi, fruntaș al “Partidului Radical Burghez”, înființat în februarie 1914 (vezi Ad I., l., a., aliniatul 4)<sup>37</sup>.

Fost ministru de finanțe în guvernul contelui Károlyi (octombrie 1918 - febr. 1919)<sup>38</sup>.

<sup>32</sup> Maria de *Edinburgh*, regina României, nu a avut nici un fel de simpatii manifeste pentru Habsburgi.

<sup>33</sup> Când Károlyi a devenit prim-ministru, Hock l-a înlocuit la conducerea Consiliului Național Maghiar.

<sup>34</sup> Szende Pál (1879-1934).

<sup>35</sup> În realitate, Szende avea doar 41 sau 42 de ani în acel moment.

<sup>36</sup> Asociația Națională Comercială Maghiară.

<sup>37</sup> Szende era liderul aripii marxiste a Partidului Radical Burghez, spre deosebire de Jászi, care conducea facțiunea “socialiștilor liberi”, adică doar parțial marxiști (A. Siklós, *op.cit.*, p. 18).

În martie 1919 emigrează cu laszi în Viena, unde se găsește și acum. Desvoltă o mare activitate contra lui Horthy, însă în ce-i privește pe maghiarii din România, ține și D-I Szende (întocmai ca Horthy) ca ei să fie conduși din afară de frontierele României.

Pledează din greu contra Armatei și a Dinastiei Române pe tema lui Horthy și a Habsburgilor (vezi Ad I., 1., a., pag. 2, aliniatul 6).

[f. 9-10]

Ad I., 2., c.,

Alexandru Garbai<sup>39</sup>.

Maghiar de baștină. 45 ani<sup>40</sup>, fost maistru zidar. Un autodidact foarte inteligent. Pe vremuri (sub guvernele Bánffy - Szell - Tisza), întemnițat de multe ori pe tema că făcea propagandă socialistă. Fost secretar general al centralei sindicatelor socialiste din Ungaria (în Budapesta). De vreo 20 ani membru în comitetul central executiv al Partidului Social-Democrat din Ungaria. Fără de a împărtăși ideile comuniste: fost președinte al Republicii Sovietice Maghiare<sup>41</sup>. (Teroarea comuniștilor, care își luau rolul în serios, se desvolta și asupra socialiștilor, pe care îi forțau să ocupe funcții importante ale regimului sovietic). Deținut de către autoritățile militare române (august 1919) în Budapesta. Negăsindu-i-se nici o vină, se propune punerea lui în libertate. Garbai protestează cu ultima disperare, de teama să nu fie pe urmă luat în primire de către maghiarii lui Horthy și pretinde a fi ținut arestat mai departe, sub paza armatei române. Fu deci ținut internat (la "Hotel Ungaria" din Budapesta) până la evacuarea Budapestei, când fu escortat în Ardeal, unde i se designează a sta în orașul Dej<sup>42</sup>. Guvernul din Budapesta trimite în Ardeal un agent să-l asasineze. Agentul maghiar este prins, dar și Garbai este expedit în Ceho-Slovacia<sup>43</sup>. În

<sup>38</sup> Szende a fost subsecretar de stat în guvernul Károlyi (noiembrie-decembrie 1918) și ministru de finanțe în guvernul Berinkey (ianuarie-martie 1919).

<sup>39</sup> Garbai Sándor (1879-1947).

<sup>40</sup> În realitate, vârsta era de 41-42 de ani.

<sup>41</sup> Garbai a fost președintele Consiliului de conducere al Republicii Sfaturilor din Ungaria, o funcție care ar putea fi echivalată cu cea de prim-ministru. În fapt, toate deciziile importante erau adoptate de către B. Kun, care însă nu deținea decât postul de comisar al poporului pentru afacerile externe.

<sup>42</sup> O dovadă importantă că românii n-au fost chiar atât de brutali cu foștii inamici!

<sup>43</sup> Cehoslovacia

scurt pleacă de aici la Viena, unde se găsește și în prezent și unde duce o campanie de desființare contra lui Horthy. (Vezi Revista săptămânală “Világosság” - “Lumina”), totdeodată însă și contra Internaționalei III-a, adică contra comunismului. În acest scop, în de acord cu guvernul Ceho-Slovac<sup>44</sup>, trece mereu în Ceho-Slovacia, unde prin meetinguri<sup>45</sup>, conferințe, etc., combate din greu comunismul răspândit printre muncitorii din Ceho-slovacia. (Cel puțin 80% din acești muncitori sunt bolșevici). În acest sens duce o luptă foarte grea, având în față nu numai pe agenții Moscovei, ci și pe agenții provocatori ai guvernului din Budapesta.

Se oferă a face aceeași propagandă și printre muncitorii maghiari din România, determinându-i a lua act de Tratatul de la Trianon și a se organiza ca Partid Socialist în cadrele statului român.

Prin toate cercurile, chiar și de dușmanii săi, D-l Garbai este recunoscut de un om pe cât de sincer, pe atât de corect și cinstit.

[f. 11]

Ad I., 2., d.,

Sigismund Kunfi<sup>46</sup>

Jidan. Ca de 45 ani<sup>47</sup>, fost profesor la liceul de stat din Timișoara. Dat afară de aici (pe la anul 1907) pentru propaganda socialistă ce o făcea<sup>48</sup>, trece la Budapesta ca colaborator intern al ziarului “Népszava” (“Glasul Poporului”, organul oficios al Partidului Social-Democrat din Ungaria) și ca membru în comitetul central executiv al partidului socialist<sup>49</sup>. Pe vremea războiului mondial unul din cei mai merituoși propagandiști defetiști. Mare organizator al “revoluției” din octombrie 1918<sup>50</sup>. Comisar al poporului în guvernul lui Béla Kuhn<sup>51</sup>. Cum însă nu accepta întru toate “principiile” acestuia din urmă, în scurt părăsește guvernul comunist, despărțindu-se în același timp și de comuniști în mod

<sup>44</sup> cehoslovac

<sup>45</sup> mitinguri

<sup>46</sup> Kunfi Zsigmond (1879-1929).

<sup>47</sup> De fapt, vârsta era de 41-42 de ani.

<sup>48</sup> Există și opinia că Z. Kunfi și-a dat demisia datorită vederilor sale antireligioase (*Encyclopaedia Judaica*, vol. 10, Jerusalem, 1978, p. 1291).

<sup>49</sup> Vezi F. Mucsi, A. Szabo, *Zsigmond Kunfi (1879-1929)*, în “Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae”, Budapest, tomus XXX, nr- 1-2/1984, p. 181-207.

<sup>50</sup> Kunfi a făcut parte din guvernele Károlyi și Berinkei (noiembrie 1918-martie 1919).

<sup>51</sup> Kun Béla

definitiv. După dezastrul maghiarilor dela Tisa (iulie 1919) fuge în Ceho-Slovacia, pe urmă în Viena. Aci se unește cu adevărații socialiști de sub șefia lui Garbai și scoate revista anti-horthystă și anti-comunistă "Világosság" ("Lumina"), al cărei director este și în prezent. Între altele, în această revistă a dat (și dă) în vileag multe documente diplomatice și de tot soiul, prin care demască acțiunea de distrugere prin Ceho-Slovacia și prin România a guvernului din Budapesta. Mai e colaborator intern și la ziarul "Arbeiterzeitung" din Viena (organul Partidului Social-Democrat din Austria) unde conduce rubrica Maghiariei<sup>52</sup>. Unul din marile merite ale D-lui Kunfi este demascarea individului Gutman Henric, pe care l-a dovedit că este în solda guvernului din Budapesta. Acest Gutman Henric este originar din orașul Beregsas[?]. Tatăl său este fabricant de spirt, un mare capitalist. Totuși fiul său, care fusese mai înainte rabiner, astăzi dă pe cel mai grozav comunist. Stă în Viena și conduce acolo Biroul de Presă a guvernului bolșevic din Moscova, scoțând un oficios litografiat al acestuia în limbile: rusă, germană, franceză, și plasând astfel în presa occidentală și americană comunicatele bolșevice. Un om recunoscut ca eminentamente răutăcios și criminal. Dânsul ( în deacord cu guvernul din Budapesta) a organizat și pus la cale greva generală din România (octombrie 1920).

[f. 12-13]

Ad I., 4., i.,

Jean Hiroșik<sup>53</sup>

Slovac maghiarizat, 36 ani, fost maistru. Autodidact și foarte inteligent. Fost secretar general al sindicatului chelnerilor din Budapesta. Întotdeauna a făcut parte din elementele extreme ale Partidului Social-Democrat maghiar, opunându-se cu îndârjire compromisurilor de ori și ce soi cu guvernele burgheze. Sub durata războiului a fost militar. Sosit acasă de pe frontul italian (oct. 1918), se pune în expectativă față de așa numita "revoluție", și anume fiindcă nici rostul și nici caracterul adevărat al acestei "revoluții" nu se știa încă<sup>54</sup>. (Din acest punct de vedere avea dreptate, fiindcă într-adevăr, în acel timp, muncitorii nu cunoșteau cu toții tactica

<sup>52</sup> despre Ungaria

<sup>53</sup> Hirossik János

<sup>54</sup> Hirossik nu a stat chiar în "expectativă", câtă vreme el a participat, la 24 noiembrie 1918, la înființarea Partidului Comunist din Ungaria, făcând parte chiar din prima conducere centrală a respectivului organism (A. Siklós, *op.cit.*, p. 130).

imperialiștilor maghiari ca, pentru menținerea integrității teritoriale, să dea pe “republicanii democrați”, iar dacă aceasta n-ar prinde, să amenințe cu bolșevismul). Când însă regimul bolșevic fu introdus, Dl. Hiroșik a intrat în guvernul lui Béla Kun, în calitate de comisar al Poștelor. În această funcție a dovedit o excelentă forță administrativă și organizatoare<sup>55</sup>, așa că guvernul sovietic din Budapesta, după ce în urma ofensivei din iunie 1919 contra ceho-slovacilor o mare parte din Slovacia fu cucerită de maghiari, l-a trimis pe acest Hiroșik ca delegat plenipotențiar (cu sediul în Kașovia<sup>56</sup>) pentru organizarea și administrarea teritoriului cucerit<sup>57</sup>. După ocuparea Budapestei de către români a stat aici ascuns până după plecarea armatei române, refugiindu-se mai târziu în Viena. Aici a primit apoi funcția de “secretar general al grupării comuniștilor maghiari emigrați în Austria”. (Predecesorul său a fost un jidan cu numele Szántó Béla, care și-a părăsit postul în urma acuzelor formulate de revista socialistă din Viena “Az Ember”, că D-lui este în solda guvernului maghiar).

D. Hiroșik este un om corect, un comunist de convingere însă, așa că propagă înainte comunismul în Jugo-slavia<sup>58</sup>, Ceho-Slovacia și România. Firește, mijloacele de propagandă se trimit de la Moscova (plus dela guvernul din Budapesta, care întreține un mare număr de agenți provocători de ai săi printre acești comuniști).

Dl. Hiroșik se plânge că autoritățile românești “persecută și torturează din greu pe comuniști și, ce e mai grozav, îi forțează să se facă spionii poliției române”<sup>59</sup>. Față de observarea<sup>60</sup> că agitatorii comuniști din România poartă și căciula lui Horthy, deci pe adevărații comuniști îi privește dacă țin să opereze împreună cu agenții provocători din Budapesta, d. Hiroșik cere acceptarea sistemului ceho-slovac în România și anume: “să se permită în toate centrele românești funcționarea mandatarilor<sup>61</sup> comuniști ai organizației centrale din Viena, în scopul de a-i legitima pe adevărații comuniști înaintea autorităților române”.

<sup>55</sup> organizatorică

<sup>56</sup> Kosice

<sup>57</sup> La începutul lunii iunie 1919, s-a proclamat la Kosice o Republică sovietică slovacă, cu o durată de viață de aproximativ trei săptămâni (J. Kalvoda, *The Czechoslovak-Hungarian Dispute*, în *War and Society in East Central Europe*, vol. VI, *Essays on World War I: Total War and Peacemaking, A Case Study on Trianon*, New York, 1982, p. 286).

<sup>58</sup> Iugoslavia; denumirea oficială era Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor.

<sup>59</sup> Ceea ce, probabil, nu era foarte departe de adevăr!

<sup>60</sup> în privința observației

<sup>61</sup> reprezentanților

Este de menționat că d. Hiroșik a devenit secretarul general al organizației comuniștilor maghiari emigrați, în urma unor acuze ale ziarului socialist “Az Ember” contra secretarului general de până atunci Szántó Béla. Despre acesta s-a susținut și se susține că are legături cu guvernul din Budapesta, că deci este agentul provocător al aceluia, în consecință asta este explicația agitațiunilor comuniste ce le face prin Ceho-Slovacia și România. Comuniștii maghiari emigrați au negat acest lucru, însă după informații confidențiale situația lui Szántó Béla n-a putut fi clarificată în mod îndestulător. Totuși, pentru a nu compromite “cauza comunistă”, au ținut să treacă sub tăcere scandalul, iar ca sancțiune au aplicat doar atât, că au predat funcția de secretar general lui I. Hiroșik.

[f. 14]

Ad I., 3., h.,

Baronul Ludvig Hatvany<sup>62</sup>

Jidan, ca de 32 ani<sup>63</sup>. Francmason. Licențiat în drept. Fiul marelui financiar și moșier Baron Alex.<sup>64</sup> Hatvany-Deutsch. Voind a parveni repede în politică, se aliază în oct. 1918 cu “revoluționarii”<sup>65</sup>. Fiindu-i incomod regimul lui Béla Kun, pleacă nesupărat în străinătate. Mai târziu se stabilește la Viena, unde “combate” regimul lui Horthy (nu pentru că este imperialist, ci pentru că mai e și antisemit în același timp), dând pe refugiatul maghiar. În ianuarie 1921 scoate cartea “Das verwundete Land”, un pamflet de propagandă iredentistă maghiară sub firma democrației<sup>66</sup>. În februarie 1921 scoate tot în Viena, tot cu banii tătâne-său, ziarul “A Jövö” (vezi rubrica lui Garami și a lui Lovászy). Ține a răsturna regimul lui Horthy ca, în guvernul ce ar urma, să devină ministru<sup>67</sup>.

<sup>62</sup> Hatvany Lajos (1880-1961).

<sup>63</sup> În realitate, vârsta era de 40-41 de ani.

<sup>64</sup> Sándor

<sup>65</sup> Hatvany a făcut parte, în octombrie 1918, din Comitetul executiv al Consiliului Național Maghiar, ca reprezentant al presei; a fost și el la Belgrad, unde s-a negociat semnarea convenției de armistițiu la 13 noiembrie 1918.

<sup>66</sup> Mulți evrei maghiari s-au raliat cauzei naționalismului unguresc, fiind uneori mai vehemenți decât maghiarii neaoși. Hatvany a devenit ulterior cunoscut ca scriitor și critic literar.

<sup>67</sup> Până la urmă, Hatvany s-a întors la Budapesta, s-a predat autorităților, a fost judecat și condamnat, însă a fost eliberat după o scurtă detenție; a plecat di nou din Ungaria în 1938, dar a revenit în 1947. Era un “asimilaționist” convins (*Encyclopaedia Judaica*, vol. 7, Jerusalem, 1978, p. 1474).

Cartea sa “Das verwundete Land” este aspru criticată și respinsă din cauza tendințelor ei iredentiste de către revista “Világosság”, organul grupării Garbai (Vezi rubrica lui Garbai și a lui Kunfi).

[f. 15]

Ad I., 3., g.,

Martin Lovaszy<sup>68</sup>.

Maghiar, de origine germană. Ca de 52 ani<sup>69</sup>. Licențiat în drept, publicist. timp de vreun deceniu și jumătate fost director al ziarului românofob “Magyarország”. Fost deputat, ca făcând parte din gruparea contelui Batthany Tivadar<sup>70</sup>, unul din cei mai redevabili dușmani ai românilor. Adevărat că această grupare susținea în politica externă punctul de vedere al corifeului său de odinioară, Ugron Gábor, un nemeș secuiei din Ardeal. Acest punct de vedere însemna cultivarea de raporturi amicale cu Franța, și anume pe motivul că în Franța vedea o mai mare garanție pentru independența și stabilitatea unei Ungarii imperialiste.

Sub durata războiului mondial D. Lovászy și prietenii săi secundează pe contele Károlyi care, în primii ani ai războiului când se credea că va merge bine, susținea cauza Puterilor Centrale<sup>71</sup> (călcându-și prin asta cuvântul de onoare dat francezilor, care îl internaseră pe Károlyi la începutul războiului în Franța; i-au dat însă drumul după ce numitul se obligase a veni acasă și a face propagandă pentru Antantă), mai apoi se pune în expectativă, așteptând încotro va înclina soarta războiului ca, în caz de se vor ivi zorile Antantei, să se proclame antantofil. Aceasta, firește, pentru a salva pe maghiari de consecințele războiului și, mai cu seamă, pentru a salva integritatea teritorială a Ungariei. De fapt, pe la începutul lunii octombrie 1918, d-lor<sup>72</sup> înscenează sub conducerea contelui Károlyi în Parlamentul din Budapesta o “manifestație”, declarându-se “partizani” ai Antantei.

După căderea Habsburgilor, D. Lovászy intră în guvernul contelui Károlyi<sup>73</sup>. În martie 1919 pleacă dimpreună<sup>74</sup> cu acesta din Ungaria, iar

<sup>68</sup> Lovászy Márton (1864-1927).

<sup>69</sup> Vârsta reală era de 57-58 de ani.

<sup>70</sup> Batthyány Tivadar.

<sup>71</sup> Vezi A. Siklós, *op. cit.*, p. 16.

<sup>72</sup> Dumnealor.

<sup>73</sup> Lovászy, ministru al educației, a fost cel care a determinat căderea guvernului Károlyi, la 11 ianuarie 1919 (vezi P. Pastor, *Hungary between Wilson and Lenin, The Hungarian Revolution of 1918-1919 and the Big Three*, Boulder, 1976, p. 93-94).

după venirea lui Horthy la putere se duce la Fünfkirchen (Cinci Biserici, pe măghierește<sup>75</sup>: Pecs), unde împreună cu fostul ministru de război Linder și cu alți refugiați maghiari organizează rezistența județului Baranya contra lui Horthy și proclamă “Republica Baranya”. Când i s-a dat a înțelege de către delegații Antantei că județul Baranya<sup>76</sup> are să fie în scurt evacuat de către sârbi și redat Maghiariei, dl. Lovászy pleacă la Viena ca director politic al ziarului “A Jövö” (vezi rubrica lui Garami), alături de Ernest Garami și baronul Hatvany-Deutsch junior.

[f. 17-18]

Ad I., 3., f.,

Ernest Garami<sup>77</sup>.

Maghiar, de origine germană. Ca de 45 ani. Fost meseriaș. Autodidact inteligent. Publicist de seamă. Timp de vreun deceniu și jumătate director al ziarului “Népszava” (“Glasul Poporului”, organul oficios al Partidului Social-Democrat din Ungaria)<sup>78</sup>, și membru în comitetul central executiv al partidului Social Democrat din Ungaria. Fost secretar general al centralei sindicatelor muncitorești din Ungaria (cu sediul în Budapesta). A reprezentat întotdeauna un curent cu tendințe naționaliste maghiare în organizația socialistă din Ungaria. Pe la 1908, când muncitori români, slovaci, etc., au cerut înființarea de sindicate românești, slovăcești<sup>79</sup>, etc., alături de cele ungurești, Garami s-a opus și a zădărnicit această justă dorință, menținând - sub raportul naționalist - organizația unitară cu caracter maghiar. A dat întotdeauna pe “diplomatul”, ceea ce în limbajul socialist însemna: oportunistul. Astfel, când cu izbucnirea războiului mondial, în deacord cu Scheideman și tovarășii germani ai acestuia (care se înțeleseseră cu guvernul german) și D-l Garami s-a înțeles cu contele Tisza, dându-și aprobarea pentru dezlănțuirea războiului. Așa numitul “protest”, pe care l-a publicat Dl. Garami din incidentul războiului în ziarul “Népszava”, a fost mult mai deplorabil - sub raportul combaterii războiului - decât chiar manifestul de acest soi al socialiștilor germani. A fost egal cu zero. Sub durata războiului D-l Garami a avut aceeași

<sup>74</sup> Împreună.

<sup>75</sup> ungurește.

<sup>76</sup> Vezi M. Ormos, *From Padua to the Trianon*, Boulder, 1990. p. 315.

<sup>77</sup> Garami Ernő (1876-1935).

<sup>78</sup> Vezi P. Pastor, *op.cit.*, p. 13.

<sup>79</sup> Slovacce.



atitudine hibridă, iar după ocuparea Olteniei și a Munteniei l-a luat în primire pe “socialistul” Cristescu și pe tovarășii acestuia din București, instruindu-i cum să pledeze pentru Puterile Centrale. (Participarea lui Cristescu la Congresul dela Stockholm alături de Scheideman în 1917. Declarațiile criminale ale lui Cristescu prin Suedia, Germania, Austria și Ungaria în favorul<sup>80</sup> Puterilor Centrale și contra României, făcute cu acest prilej).

În 1918 (oct.) D-l Garami intră în guvernul contelui Károlyi ca ministru de comerț, în care calitate cultivă pe față interesele capitaliștilor jidani față cu pretențiile - în cea mai mare parte juste - muncitorilor<sup>81</sup>. Venind Béla Kun la putere, primește de la acesta o misiune în Elveția și, de cheltuială, 700 (șapte sute) lire sterline. Pe drum însă își dă seama de rostul acestei misiuni, face un “împrumut” personal la baronul Hatvany Deutsch, iar banii lui Béla Kun îi consemnă<sup>82</sup> la o bancă din Zürich. Sub ocupația română se înapoiază la Budapesta, colindă în dreapta în stânga pentru a deveni șef de guvern, cum însă - ca oricare maghiar imperialist - nu voia să știe de condițiile românești, mai cu seamă în ce privește frontiera, planul său de a forma guvern a rămas baltă<sup>83</sup>.

Cu terminarea ocupației române a plecat și dânsul din nou în străinătate, stabilindu-se mai pe urmă în Viena. Aici prietenii săi capitaliști din Budapesta (Hatvany-Deutsch, etc.), ale căror interese le-a ocrotit ca ministru și care voiau să-l aducă acum la putere, l-au angajat director al ziarului “A Jövö” (“Viitorul”), alături de Martin Lovászy și baronul Hatvany-Deutsch junior. (Ziarul a apărut în Viena pe la începutul lunii martie, 1921). Acest organ ar avea pretenția că este socialist, că acceptă Tratatul dela Trianon, că vrea raporturi “normale” cu România, cere însă convenții comerciale “convenabile”, “respectarea dreptului minorităților”, latitudine pentru corifeii de până acum ai muncitorilor de prin Ungaria de a organiza și a conduce și în viitor muncitorimea din Ardeal etc.

<sup>80</sup> Favoarea.

<sup>81</sup> Garami a fost ministru al comerțului și în cabinetul Berinkey în perioada ianuarie-martie 1919 (vezi P. Pastor, *op.cit.*, nota 75, p. 166).

<sup>82</sup> Depune.

<sup>83</sup> Este drept că românii ar fi agreat un guvern social-democrat moderat, însă conjunctura internațională nu le-a permis transpunerea în realitate a unui asemenea deciderat (vezi A.M.A.E., *Fond 71-1914*, E2, partea I, vol. 151, f. 92).

[f. 19]

Ad I., 2., e.,  
Wilhelm Böhm<sup>84</sup>

Jidan, ca de 45<sup>85</sup>, fost calfă de comerciant. Autodidact. Recunoscut de un mare organizator. Fost ministru de război<sup>86</sup> în guvernul lui Károlyi (oct. 1918 - mart. 1919). După desființarea armatei austro-ungare la Piave, a organizat așa numita "armată a Republicii Maghiare". După căderea lui Béla Kun, emigrează în Austria<sup>87</sup>, unde se întovărășește cu Al. Garbai și cu Sigm. Kunfi. (Vezi rubrica acestora).

[f. 20-23]

Ad II., 4.,

Personalul Legației Maghiare din Viena, indivizi ce petrec în Viena sub diferite (pretexte ca negustori, pensionari, etc.). Sunt însă un considerabil număr de români (peste 100) ce fac acest serviciu eminent ca spioni. Aceștia sunt: câțiva transilvăneni în serviciul maghiar încă pe timpul regimului maghiar, restul români din Vechiul Regat, fugiți de aici din diferite motive explicabile (dezertori din armată, etc.). Cu toții formează așa numita "brigadă valahă" de sub conducerea unui anumit Romulus Popescu, care a făcut multe ravagii în România, chiar înainte de războiul mondial, dar mai cu seamă s-a distins pe timpul ocupației germano-austro-maghiare (de pildă internările și exportările sau făcut conform indicațiilor lui, cum a fost și cazul primarului Petrescu, al D-lui Ministru Antonescu, etc., de asemenea șicanele, torturile și schingiuirile, cum a fost cazul lui I. Procopiu, care de asemenea a fost victima acestui R. Popescu).

În general este de se constata că toți emigranții maghiari din Viena, înțeleg toate grupurile lor despre care am vorbit, țin a se sprijini

<sup>84</sup> Böhm Vilmos (1880-1948).

<sup>85</sup> De fapt, vârsta era de 41-42 ani.

<sup>86</sup> Böhm a fost ministru al apărării doar în cabinetul Berinkey (ianuarie-martie 1919), fiind ulterior comisar al poporului pentru apărare în guvernul bolșevic. Căzut în dizgrație după înfrângerile în fața românilor din a doua jumătate a lunii aprilie 1919, Böhm a fost înlăturat de la conducere.

<sup>87</sup> Böhm nu putea "emigra" în Austria, câtă vreme el era, din iulie 1919, ambasador la Viena. A încercat să negocieze cu reprezentanții Aliați la Viena înlăturarea lui Kun, însă reperițiunea cu care românii au ocupat Budapesta a blocat concretizarea respectivelor discuții (vezi *Papers relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919*, vol. VII, Washington, 1946, p. 254-256, 304-308, 480-481).

pe maghiarii din Ceho-Slovacia și România, mai mult, a-i conduce în activitatea lor culturală, economică și politică. Or, dacă o conducere a maghiarilor noștri de către cei de la Budapesta este inadmisibilă, în principiu este tot așa de inadmisibilă o conducere de la Viena, sau ori și de unde din străinătate și de către elemente care nu cultivă interese identice sau măcar paralele cu ale statului român. Doar că - sub raportul oportunității momentane - s-ar putea primi oferta lui Garbai<sup>88</sup> și a oamenilor săi de încredere, cari sunt constatați ca oameni cinștiți, ca, prin propaganda lor la fața locului, să-i determine pe muncitorii maghiari din Ardeal a se lepăda de comuniști și de agenții iredentiști ai guvernului din Budapesta și a se organiza într-un partid cu adevărat socialist, patriotic român. Aceasta, firește, sub controlul pe cât de temeinic, pe atât de cu bună credință, lipsit de șicane inutile al organelor administrative și militare românești.

Sub raportul aceleiași considerații se va proceda și cu organele de publicitate ale emigranților maghiari, permițându-li-se sau refuzându-li-se intrarea în România.

Ad II., 5.,

Elemente ca cele de la Ad II., 4., plus peste 200 ofițeri maghiari domiciliați în edificiul "Magyar Ház" ("Casa Maghierească"). De asemenea așa-numita "Comisie de lichidare maghiară", cu sediul în "Heumarktkaserne", este compusă exclusiv din ofițeri maghiari, al căror rost adevărat este spionajul.

Este de remarcat faptul că agenții maghiari fac o adevărată poliție în Viena și prin Austria (aceasta, bine înțelegând<sup>89</sup>, cu binevoitorul asentiment al poliției austriece și vieneze), executând control și urmăriri în toată regula, cu personal imens, mai cu seamă asupra persoanelor din România, notate în așa-numita "carte neagră" a lor.

[f. 24-25]

<sup>88</sup> Sugestia autorului sintezei era îndrăzneată, însă presupunea acceptarea unui risc destul mare, știut fiind faptul că Garbai, deși socialist, făcuse parte, în toamna lui 1918, dintre membrii fondatori ai "Ligii pentru menținerea integrității teritoriale a Ungariei", un organism al cărui slogan era "Nu, nu, niciodată!" (Zs. L. Nagy, *op.cit.*, p. 265-266).

<sup>89</sup> Bineînțeles.

## ORGANELE DE PUCLICITATE ALE EMIGRANȚILOR MAGHIARI DIN VIENA

1) “Bécsi Magyar Újság” (“Gazeta Maghiară din Viena”).

Organ cotidian. A început sbiciuind<sup>90</sup> din greu regimul lui Horthy. Devenind neplăcut din cale afară pentru guvernul maghiar, acesta s-a hotărât să-l cumpere, ceea ce i-a fost și reușit (luna iulie 1920). Dacă însă acordul complet a reușit cu proprietarul ziarului (ceva Iollesch Sándor)[?] și chiar cu vreo doi membri ai redacției (unul din aceștia este scriitorul Gábor Andor, fost redactor la româno-fagul<sup>91</sup> ziar de scandal “A Nap” din Budapesta), în schimb n-a reușit de loc cu restul personalului de redacție, care a refuzat să scrie în sensul impus de către ministrul Maghiariei la Viena. Așa că, astăzi ziarul - afirmative - este din nou în mod sincer un organ anti-horthyst.

2) “A Jövő” (“Viitorul”).

Ziarul cotidian al grupărei socialisto-burgheză a emigranților maghiari din Viena. (Vezi rubrica lui Garami, Lovászy și a br. Ludwig Hatvany-Deutsch). A apărut în luna februarie 1921. Director: Ernest Garami, Martin Lovászy și br. Hatvany-Deutsch Ludwig.

3) “Világossag” (“Lumina”)<sup>92</sup>, revistă săptămânală a grupării adevăraților socialiști maghiari, emigrați în Viena. (Vezi rubrica lui Garbai și a lui Kunfi). Director: Sigmund Kunfi.

4) “Az Ember” (“Omul”). Revistă săptămânală. De fapt, este continuarea revistei defetiste cu același nume, ce apărea în Budapesta pe vremea războiului mondial. Sub regimul lui Béla Kun a fost oprită. Directorul și proprietarul ei, publicistul Francisc Gondor, refugiindu-se dinaintea lui Horthy la Viena, a scos-o din nou aici (nr. 1 a apărut la 13 nov. 1919) și o scoate regulat și acum. Se poate spune că este organul de publicitate care i-a dat și îi dă cele mai sângeroase lovituri actualului regim din Maghiaria prin numeroasele sale desvăliri despre barbariile

<sup>90</sup> Șfichiuid.

<sup>91</sup> Românofobul.

<sup>92</sup> Alte informații despre acest ziar pot fi găsite în J. Jamnitz, *Les activités journalistiques de Zoltán Rónai après 1919*, în “Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricæ”, Budapest, tomus XXXI, nr. 3-4/1985, p. 373-408.

din Maghiaria și despre mașineriile<sup>93</sup> guvernului maghiar contra Cehoslovaciei și a României.

Din această cauză s-a și dat ordin de la Budapesta ca directorul ziarului, Gondor Ferenc, să fie asasinat. Niște ofițeri maghiari au fost și l-au prins pe d. Gondor (toamna anului 1920) și voiau să fugă cu dânsul (erau cu automobilul) pe teritoriul maghiar. Acesta însă a reușit a scăpa de ei (era noaptea târziu) chiar când ajunsese la marginea unui suburbii al Vienei<sup>94</sup>.

5) "A Proletar" ("Proletarul"). Organul comuniștilor maghiari. Este susținut cu bani de la Moscova. În timpul din urmă, gazeta "Az Ember" a dovedit, că anumiți redactori (Gábor Ferenc, etc.) de ai ziarului "Bécsi Magyar Újság" scriu articole în "A Proletar". Acești redactori au fost la timpul lor complici în afacerea cu vânzarea ziarului "B.M.U." guvernului din Budapesta. Deci încă o dovadă că guvernul maghiar lucrează cu comuniștii și viceversa.

## ROMANIA AND HUNGARIAN REFUGEES IN VIENNA (1921-1923) – A DOCUMENT AND SOME OBSERVATIONS

### Abstract

The text contains a large document (about 20 pages) discovered in the Archives of Romanian Foreign Ministry and some commentaries regarding its topic. The document, whose date of emitting was probably in March or April 1921, incorporates nine explanatory notes provided by Romanian Intelligence Services concerning nine Hungarian leftist leaders who were living in Vienna in 1920s because of their fear of Horthy regime established in Budapest. The document also includes a list of main Hungarian periodicals in Vienna and some opinions about the prospects of collaboration between the Romanian Foreign Ministry and those Hungarian personalities against the government of Budapest.

---

<sup>93</sup> "mașinașiunile".

<sup>94</sup> unei suburbii a Vienei.